

SAMSUN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ
KÜLTÜR VE SOSYAL İŞLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI

GEÇMİŞTEN GELECEĞE
SAMSUN ALBÜMÜ
OSMANLI DÖNEMİ

Yayına Hazırlayanlar

Prof. Dr. Nedim İPEK

Doç. Dr. Cevdet YILMAZ

Nisan - 2009

SAMSUN

Doç. Dr. Cevdet YILMAZ

Ondokuzmayıs Üniversitesi

Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

Öğretim Görevlisi

FOTOĞRAFLARDAKİ SAMSUN

Giriş

Bir kentin kuruluş ve gelişmesinde etkili olan çok sayıda faktör vardır. Bunların başında o kentin konumu gelir. Konum şehrin kuruluş yeri ve çevresi ile olan ilişkilerini belirler. Bu ilişkiler sağlıklı yürüdüğü takdirde kent büyür ve gelişir. Ters olduğu ise küçülür ve giderek önemini kaybeder. Şartlar olumlu olduğunda şehrin büyüyüp gelişmesi dikkatleri üzerine çeker. Bu durum ekonomik anlamda kenti önemli bir yatırım alanı yaparak daha da zenginleştirebileceği gibi, siyasî anlamda düşman kuvvetleri tarafından biran önce yok edilmesi ya da mutlaka ele geçirilmesi gereken stratejik bir merkez konumuna da sokabilir. Böyle bir durumda ise şehir ya idari anlamda başkent ve benzeri bir konuma yükselebilir, ya da çeşitli istilalarla yerle bir olabilir.

Samsun şehri tarih boyunca çeşitli uygarlıklara ev sahipliği yaparak günümüze ulaşmıştır. Şehrin kuruluş ve gelişmesinde coğrafi konumu önemli rol oynamış, kentin sahip olduğu potansiyel ekonomik, siyasî ve sosyal anlamda kentin mimarî dokusunu ortaya çıkarmıştır. Aşağıda şehrin konumundan başlayarak, tarihsel geçmişi ve bu geçmişin kentin yerleşme düzenine,

mimarî dokusuna ve ekonomik faaliyetlere etkisi üzerinde durulmuştur.

Samsun şehrinin kuruluş yeri

Bir şehrin kuruluş ve gelişmesinde etkili olan en önemli faktörlerden biri onun lokasyon (kuruluş yeri) şartlarıdır. Lokasyonun temelini kuruluş yeri (sit) ile uzak ve yakın çevresi ile olan ilişkisi (situasyon) belirler. Bu faktörler şehrin tarihi gelişimini ve bugünkü görünümü almasında da belirleyici unsurlardır.

Konum olarak Samsun şehri Karadeniz Bölgesi kıyı kesiminde ve bu bölgenin ortasında yer alır. Karadeniz Dağları'nın nispeten alçaldığı kesimde Kızılırmak ve Yeşilirmak nehrinin getirdiği alüvyonlarla oluşan iki büyük delta ovasına hemen aynı uzaklıkta küçük bir koyun kıyısında bulunur. Şehir esas önemini ise iç bölgelerden gelen yolların Karadeniz'e ulaştığı noktada yer almasına borçludur. Tarih boyunca Karadeniz'i Mezopotamya'ya kadar uzanan geniş bir hinterlanda bağlayan bu yol yüzyıllarca kervan yolları şeklinde hizmet vermiş, Cumhuriyet döneminin başlarında demiryolu ve ardından 1950'li yıllardan itibaren de karayollarının inşası ile günümüze kadar ulaşmıştır.

Osmanlı Dönemi

Samsun bu yollar sayesinde geniş bir hinterlandın Karadeniz'e açılan kapısı ve aynı zamanda da Karadeniz'i Anadolu'nun içlerine ve oradan da Basra Körfezi ve Akdeniz dünyasına bağlayan yolların başlangıç noktasıdır. Bu itibarla Samsun çeşitli mal ve eşyanın deniz ile kara taşıtları arasında aktarma istasyonu vazifesi gören bir liman şehridir. Geçmişte fırtınalara açık olmakla birlikte yine de gemilere kısmi koruma sağlayan Samsun Koyuna, 1950'li yıllarda mendireklerin inşa edilerek modern liman tesislerinin yapılmasıyla Samsun şehri gerçek bir liman kenti kimliğine kavuşmuştur. Bu kimliğini günümüze kadar sürdüren Samsun şehri bugün aynı zamanda (geçmişte olduğu gibi) Sinop, Ordu, Amasya, Çorum ve Tokat illerinin de ticaret ve hizmet açısından merkezi durumundadır. Bu bağ zaman içinde zayıflasa da, DSİ ve Karayolları gibi çok sayıda bölge müdürlüğünün hâlâ burada olması bu etkinin devam ettiğini göstermektedir.

Mekân olarak yatay yönde büyüme ve yayılma dışında Samsun şehri tarih boyunca hiç yer değiştirmemiştir. Bu durum şehrin coğrafi konumu ve lokasyon şartları ile ilgilidir. Sadece ilk kurulduğu yer olan bugünkü Karasamsun adı

verilen tepelik alandan zamanla deniz kıyısına inmiş, doğu yönde kısmi bir gelişme göstererek sahile yaklaşmıştır. Şehir yüzyıllarca batıda Kalyon (Fener) burnu ile doğuda Mert ırmağı arasında kalmıştır. Sırtını güneydeki tepelik alanlara yaslamış ve yine yüzyıllarca bu tepeliklerin arkasına geçmemiştir. Şehirde hâkim Kalyon burnu sayesinde Samsun koyunu nispeten güvenli hale getirmiş, bu durum fırtınalı havalarda kısmi koruma sağlayarak tarihsel süreç içinde şehrin liman kimliğinin ön plana çıkmasında etkili olmuştur.

Milli Mücadeleyi başlatmak için Mustafa Kemal Atatürk'ün Anadolu'ya çıkış yeri olarak Samsun'u seçmesi de yine şehrin bu özelliği, yani kuruluş yeri ve hinterlandı ile ilgilidir.

Samsun şehrinin tarihsel geçmişi

Başlangıçta ilkçağlara kadar uzanan Samsun şehri tarih boyunca Aminsos, Amisos, Enete, Sampson, Simisso, Pompeiopolis gibi değişik isimlerle anılmıştır. Dündartepe, Toptepe ve Amisos höyükleri şehrin ilkçağlara uzanan tarihsel geçmişinin günümüze kalan en belirgin kalıntılarıdır. Şehir tarihsel süreç içinde sırasıyla

Hitit, Pers, Roma ve Bizans İmparatorluğu yönetimlerinde kalmış, 9. Yüzyıl'da Arap akınlarına maruz kalmış, zamanla ticari bir kent konumuna gelmiştir. Samsun ilk olarak 1185'te II. Kılıçarslan döneminde Türklerin (Selçuklu) yönetimine geçmiştir. İlk yıllarda Amisos'a dokunmayan Selçuklular, onun hemen yakınında (*bir ok atımlık mesafede*) Samsun ismiyle yeni bir şehir kurmuşlardır. Yeni şehre yerleşen Müslüman Türkler ile Amisos halkı arasında kurulan ticari ilişkiler her iki tarafın da işine geldiği sürece dengeli bir şekilde gelişerek uzun süre devam etmiştir. Selçuklulardan sonra bir süre Cenevizlilerin kontrolünde kalan Samsun, Sultan Mehmet Çelebi döneminde tekrar Osmanlı Devleti'ne katılmıştır. Türklerin oturduğu Samsun anlaşma yoluyla alınırken Ceneviz kolonisinin bulunduğu Amisos ise savaşarak alınmıştır. Bu sırada Cenevizliler Türkler tarafından ele geçirilmek üzere olan şehri ateşe vermişler, ardından gemilerine binerek Amisos'tan ayrılmışlardır. Savaş esnasında çıkartılan yangının söndürülememesi nedeniyle Amisos tamamen yanmış, şehirden geriye kalan siyah kül yığını nedeniyle kentin bu kesimi o günden bugüne *Karasamsun* olarak kalmıştır.

Samsun ve çevresi 13, 14 ve 15. yüzyıllarda önce Pervaneoğulları, İlhanlılar ve Candaroğulları, ardından da (hepsi birlikte Canik Beyleri olarak adlandırılan) Kubadoğulları, Bafra Beyleri, Taceddinoğulları, Taşanoğulları ve Hacıemiroğulları beyliklerinin yönetiminde kalmıştır. Sultan II. Murat devrinden itibaren kademeli olarak Osmanlı yönetimi altına giren Samsun yöresi, 1774-1857 tarihleri arasında sırasıyla Canikli Ali Paşa ve Hazine-dârzâdeler gibi iki önemli âyân ailesinin idaresinde kalmış, sonraki yıllarda ise merkezden atanan mutasarrıflar tarafından yönetilmiştir. Bu dönemde Canik bölgesinin merkezi olan Samsun, Osmanlı idaresinde önce Amasya, daha sonra da Sivas vilayetine bağlanmıştır. Tanzimat'a kadar Sivas eyaletine bağlı *sancak* olarak idare olunan Samsun, bundan sonra Trabzon vilâyetine bağlanmıştır. Bir ara müstakil sancak haline dönüştürülen Samsun daha sonra tekrar Trabzon'a bağlanmıştır. 19. Yüzyıl sonlarında Trabzon vilayetinin sancağı durumunda olan Canik, idarî bakımdan; Samsun (sancak merkezi), Kavak, Ünye, Çarşamba, Fatsa, Bafra, Alaçam, Terme ve Akçay'dan oluşan kaza ve nahiyelere ayrılmıştır. II. Meşrutiyet döneminde Trabzon'dan

ayrılarak tekrar müstakil hale getirilen Samsun sancağı, Cumhuriyet dönemiyle birlikte il haline dönüştürülmüş, Samsun şehri de bu ilin merkezi yapılmıştır.

Şehrin tarihi ile ilgili olarak (çeşitli ansiklopedik ve akademik kaynaklara dayanarak) verdiğimiz bu kısa bilgiden yola çıkılarak Samsun'un son derece zengin tarihi bir mirasa sahip olması beklenir. Fakat ne yazık ki bu böyle olmamıştır. Şehir her ne kadar tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmışsa da, genellikle bu medeniyetlerin nüfuz bölgesi içinde kalmış, fakat genel olarak onların idarî veya önemli sayılabilecek bir merkezi haline gelememiştir. Bu nedenledir ki örneğin Bursa gibi ne bir devlet veya beylik merkezi, ne de Amasya gibi bir şehzadeler şehri olamadığı için kent merkezinde idarî ve ticarî anlamda büyük anıtsal yapı ve sanat eserlerine rastlanmaz. Yüzerlerce yıl egemenliği altında kaldığı Osmanlı döneminde bile büyük vakıf eserleri gibi önemli sayılabilecek binaların inşa edilmemiş olması biraz da bu idarî merkez olamama durumu ile ilgilidir. Nitekim bu özelliklerinden dolayı Samsun şehri Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar nüfus bakımından da Anadolu'nun küçük merkezlerinden biri durumundadır.

Samsun şehrinin kentsel gelişimi

17.Yüzyıl'a kadar geçen süre içinde Samsun'da kentsel anlamda önemli bir gelişme görülmez. 1640 yılında şehre gelen Evliya Çelebi Samsun'la ilgili olarak şunları yazmıştır: "*Samsun 150 akçeli şerif kazadır. Yeniçeri serdarı, kethüdası, kale ve dizdarı ve neferatı (askerleri) vardır. Amma müftüsü ve nakibüleşrafi yoktur. Ayan ve eşrafi ise çoktur. Halkı hep keştiban ve kendirciyandır. Avamı yoktur, fakat uleması çoktur. Herkes kudretine göre akça, gökçe fakat pakça libas giyer. Kalesi lebideryada şeddadi bina bir senk'in ebattır. Samsun şehrinin suyu lezzetlidir. Evleri kiremitli, bağlı bahçelidir. Medrese, imaret, darülhadis gibi şeyler yoktur. Yedi sıbyan mektebi vardır. Limanı yoktur. Açık yerdir. Amma gene de demir atılabilir durumdadır. Dağlarındaki yaban üzümü ve nar rengi armut turşusu meşhurdur. Binlerce fıçı olarak İstanbul'a gönderilir. Gemi palamarları için üretilen kendir bütün dünyaya yetecek kadar çoktur. Şehir körfez tarafında vaki olmuş, cenup tarafındaki dağ sahile bitişiktir".*

Görüldüğü gibi 17. Yüzyıl'ın sonu itibarıyla Evliya Çelebi'ye göre Samsun önemli bir merkez değildir. Nitekim 1701 yılında

Osmanlı Dönemi

Samsun'dan geçmiş olan seyyah Tournefort da anılarında Evliya Çelebi'yi destekler mahiyette "Gerimizde deniz kıyısında eski bir Atina kolonisi olan Amisos'un harabeleri üzerine kurulmuş bir köy bırakık" diye yazmıştır.

Kâtip Çelebi de Samsun hakkında şu bilgileri vermektedir; "Samsun Karadeniz kıyısında ünlü bir kasabadır. Amasya suyu (Yeşilirmak) kasabanın doğusundan geçerek denize dökülür. Samsun'un güneyindeki dağ bir yay çizerek batıdan ve doğudan denizle birleşir. Samsun şehri, bu dağ silsilelerinin oluşturduğu yarım çember ile Karadeniz arasında alçak bir düzlüktedir. Eski yapı olarak bir kale ve kalenin içinde camiler, hamamlar ve çarşısı vardır. Birkaç ev bir araya getirilerek oluşturulan öbeklerle mahalleler oluşturulmuştur".

18. Yüzyıl'da Karadeniz limanları ile Kırım arasındaki ticaretin canlanmasına bağlı olarak Samsun yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Fakat yüzyılın sonlarında Kırım'ın Rus hâkimiyetine girmesi ile Samsun'da ticaret büyük darbe almış ve şehir tekrar durgunluk dönemine girmiştir. 18.Yüzyıl'ın sonu ile 19.Yüzyıl'ın başlarında Karadeniz kıyılarını dolaşan birçok seyyah Samsun'a da uğramıştır.

Bunlardan biri olan İngiliz seyyah J.M. Kinner 1813-1814 yıllarında Samsun'u şu şekilde tasvir etmektedir: "Kavak'tan gelince, Samsun koyunda demir atmış gemiler görülür. Yaklaşık 6-7 km genişliğinde bulunan bir koyun batı ucunda, zeytinlikler arasına yerleşmiş şehir elverişli bir konum arz etmektedir. Evler ahşaptır. Şehrin manzarası uzaktan bakıldığı zaman ağaçlıklarla deniz arasında oldukça latiftir. Şehir küçük olup nüfusu 2.000'den azdır. Şehrin çevresinde bir sur vardır. Kapı kemerlerinin şekli ve kabartmalar surların Türkler tarafından yapıldığını göstermektedir. Deniz tarafında temeli kısmen sular altında bulunan bir sur daha vardır. Şehirde 5 cami ve bir de tüccarların kaldığı bir han vardır. Şehir halkı Türk, çevresindeki köyler ise Hıristiyan'dır". 1838 yılında Samsun'u gören Moltke de kentle ilgili olarak benzer bilgiler vermektedir. Moltke'nin izlenimlerine göre Samsun hoş bir yer olup, uzaktan bakıldığında kentte eski bir Ceneviz kalesi, birçok güzel yapılı Türk konağı, birkaç taş cami ve han göze çarpmakta, evler bağ bahçe içinde olup, şehrin çevresi zeytinliklerle çevrili bulunmaktadır. Moltke ayrıca kentin çeyrek mil kuzeyinde dev gibi iri yontma taşlardan yapılmış eski bir

mendirek harabesi bulunduğunu, bunun arkasındaki tepenin ise eski sur kalıntılarıyla çevrilmiş olduğunu belirtir.

Samsun nüfusunun daha sonraki yıllarda artmaya devam ettiğini, J. Brant'ın 1836 yılında Samsun merkez nüfusunun 10.000 olarak tahmin etmesinden anlıyoruz. 1850'de Samsun'a gelen A. D. Mordtman, şehrin havasının fena olduğunu, Türklerin merkezde, Rum ve Ermenilerin ise yarım saatlik mesafedeki yüksekçe bir yer olan Kadıköy civarında oturduklarını, şehir etrafında iki cins tütün yetiştirilip, çoğunun İstanbul'a gönderildiğini ve bu tütünlerin Rumeli tütünlerine benzemediğini ifade etmektedir. Bu ifadelerden o yıllarda sancağın başlıca üretim maddelerinin tütün, zeytin, üzüm, sebze ve hububat olduğu anlaşılmaktadır.

Şemseddin Sami Kamusu'l-âlâm adlı eserinde, 19.Yüzyıl sonunda kent nüfusunun 11.000 olarak göstermiştir. Yaklaşık aynı tarihlerde (1860'da) Samsun şehrinin nüfusunun 16.000 olduğunu belirten V. Cuiet'e göre bu nüfusun 5.000'i Müslüman, 6.000'i Rum, 3.000'i Ermeni 2.000'i de çeşitli topluluklardan oluşmaktaydı. 20. Yüzyıl'ın başlarında şehir nüfusu 10.000'i Türk, 8.000'i Rum ve 2.000'i Ermeni olmak üzere 20.000'e kadardı.

geçmişten geleceğe samsun albümü

Osmanlı Dönemi

19. Yüzyıl sonlarında Samsun'da ev sayısı 2.624 iken, 20. Yüzyıl'ın başlarında ise 3.600 olduğu ifade edilmektedir. 1893 senesi yazında Samsun'dan geçen V. Flottwell şehrin nüfusunun, Türk, Frenk ve Rumlardan oluştuğunu, Frenklerin sahilde, Rumların tepede (Kadıköy), Türklerin ise bu iki azınlığın kaldığı yer arasında oturduklarını yazar. Ayrıca, İnhisar İdaresine ait tütün fabrikasında 600 işçi çalıştığını da kaydeder.

19. Yüzyıl ortalarında, Karadeniz'in buharlı gemilere açılması kentin ekonomik yönden canlanmasına yardımcı olmuş, yüksek kaliteli tütün ekiminin Bafra çevresinden başlayarak Samsun yöresine yayılması kent nüfusunun artmasında etkili olmuştur. Nitekim 19. Yüzyıl'ın sonlarında şehir, devletin gelir seviyesinin belirlenmesi açısından kurulan komisyonlarca, orta gelirli kentler gurubu içinde yer almıştır. Bu dönemde şehrin hinterlandı oldukça geniş olup, kent Diyarbakır, Harput ve Sivas vilayetlerinin bile yolcu iskelesi durumundadır. Hatta İstanbul'dan Bağdat'a giden yolcular denizyolu ile önce Samsun'a gelmekte, buradan karayolu ile Bağdat'a gitmekte, ya da Bağdat'tan gelenler önce karayolu ile Samsun'a

gelmekte, sonra buradan gemilerle İstanbul'a geçmekteydiler. Bu dönemde Samsun limanına uğrayan çok sayıda gemi sayesinde, kentte ithalat ve ihracat artmış, başta tütün, hububat ve deri olmak üzere Samsun Anadolu'nun önemli ihracat limanlarından biri olmuştur.

Kentin ulaşım açısından taşıdığı bu özellik, sonraki dönemlerde Trabzon ve Ege kıyıları ile İç Anadolu'dan gelen ve Türkçe konuşan Rumların, Ermenilerin ve Avrupalı tüccarların Samsun'a yerleşmelerine de sebep olmuştur. Kente yeni yerleşen bu insanlar ve eskiden beri burada yaşayan gayrimüslimler şehir içinde kendilerine yeni mahalleler kurmuşlardır. Millî Mücadele'nin başladığı yıllarda Samsun'da 20.000 nüfus olduğu tahmin edilmektedir. Bu nüfus içinde gayrimüslimlerin oranı dikkat çekici boyuttadır. 19. Yüzyıl boyunca bölgede yaşanan kargaşa ve siyasî hareketlilik gayrimüslim nüfusun şehirde yoğunlaşmasına neden olmuş, bu durum şehir nüfusunu yakından etkilemiş ve 20. Yüzyıl başlarında kentteki gayrimüslim nüfus % 50 civarına ulaşmıştır.

1921'de Samsun'a gelen Rus elçisi Frunze'nin anılarında şehir özetle şu şekilde tanıtmaktadır; "şehirde 27.000 nüfus vardır ve

bunun 18.000'i Türk gerisi (çoğunlukla Rum ve Ermeni olan) gayrimüslimdir. Şehir oldukça geniş ve iyi planlanmış sokaklara sahip ve çoğu 2-3 katlı evlerden meydana gelmektedir. İskele civarında Reji idaresinin tütün depoları vardır. Kentte 500 kadar dükkân, 70 kadar fırın 30'dan fazla han ve iki otel bulunmaktadır. Kara Samsun'da hâlâ Amisos'dan kalıntılar vardır. 1893'te faaliyete geçen Reji Tütün Fabrikasında 3.000 kadar işçi çalışmakta, işçilerin çoğunluğunu Rumlar ve kadınlar oluşturmakta, günde 3 milyon adet sigara üretilmektedir. Kıyıda batakliklar sıtmaya neden olmaktadır. Şehirden Çarşamba ve Bafra'ya şose yollar vardır. Samsun İç Anadolu'nun limanı durumundadır. Liman sığ ve rüzgâra açık olup, demir atıp tutunmak zordur. Limana 30-40 gemi sığabilmektedir. Yük boşaltma işi açıkta demirleyen gemilerle kıyı arasında kayıklar aracılığı ile yapılmaktadır. Limandan koyun, buğday, yumurta ve deri ihraç edilmekte, şeker, manifatura ve (tenekede) gaz ithal edilmektedir. İthalat-ihracat işleri Rum ve Ermenilerin elindedir. Şehirde Osmanlı Bankası, Ziraat Bankası, Selanik Bankası ve Atina Bankası vardır".

Osmanlı Dönemi

Cumhuriyetin ilk yıllarında Mübadele sözleşmesi gereği Yunanistan'dan gelen göçler sonucu, kentin Türk nüfusunun arttığı gözlenir. 1927'de yapılan ilk sayımda şehrin nüfusu, hemen hepsi Türk-Müslüman olmak üzere, 30.372 kişidir.

Cumhuriyet Dönemi'nde Samsun şehri yine liman kimliği ve buna bağlı ticaret faaliyetleri ile ön plana çıkmıştır. Yükleme ve boşaltma şehrin önündeki koyda yer alan iskelelerden yapılıyordu. Bu iskeleler 8 adet olup gördükleri işleve göre *Şimendifer, Yolcu, Tütün, Gümrük (Yük), Gaz, Dakik (Un), Zahire ve Park İskelesi* diye adlandırılıyordu. Samsun iskeleleri 1950'li yıllarda bugünkü modern liman yapılıncaya kadar şehre hizmet etmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Samsun'u iç kesimlere bağlayan bir demiryolunun olmaması büyük eksiklik olarak görülmüştür. Nitekim Samsun-Sivas demiryolu inşası Cumhuriyet kurulduktan sonra ilk olarak ele alınmış projelerden biridir ve hattın ilk 50 km'lik kısmı 1926'da açılmıştır. 1932 de demiryolu Sivas'a ulaştırılmıştır. 1933 yılında Samsun-Çarşamba arasında 39 km'lik bir demiryolu yapılarak hat şehrin doğusuna doğru uzatılmıştır.

Daha sonra yapılan demiryolu ve karayolu ağlarıyla Samsun, Karadeniz illerinin Anadolu'ya açılan çıkış noktası haline gelmiştir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Samsun'a demiryolunun ulaşması ile liman daha da önem kazanmış ve modern bir limana olan ihtiyaç artmıştı. Cumhuriyetin ilk yıllarındaki ekonomik zorluklar nedeniyle Samsun'un konum ve önemine yakışan bir limana sahip olması için önceden girişilen teşebbüslerden bir sonuç alınamamıştı. Fakat devlet sonraki yıllarda bu işi de başarmış, 1953'de bu işi üzerine alarak 1960 da dalgakıran ve rıhtımların inşasını bitirmiştir. Daha sonraki yıllarda yapılan eklemelerle Samsun Limanı önemli miktarda yükleme ve boşaltmanın yapılabildiği bir liman özelliği kazanmıştır. Limanın da desteği ile Samsun şehri kısa zamanda Türkiye'nin önde gelen şehirlerinden biri olmuştur. 1970'li yıllarda Azot ve Bakır fabrikalarının yapılması, geçmişten beri devam eden tütün üretimi ve buna bağlı yaprak tütün işleme ve sigara sanayisi kentte önemli gelişmelere sebep olmuştur. Bu ekonomik canlılık, o dönemde Türkiye'nin ikinci büyük fuarı olan Samsun Fuarı ile taçlanmış, Samsun aynı zamanda doğusundaki ve çevresindeki illere

göre büyük bir çekim merkezi haline gelerek önemli miktarda göç almıştır. Bu süreç 1980'li yıllara kadar devam etmiştir.

Bütün bu ve diğer gelişmelerle Samsun şehri hızla büyümüş ve zaman içinde bugünkü görünümünü almıştır. Şehir 1850'lerde 88 ha yer kaplarken, bu rakam 1950'de 256 ha, 1985'te ise 1.304 hektar olmuştur. Bugün Samsun Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde kalan iskân edilmiş kentsel alan yaklaşık 12.500 ha'ı bulmuştur. Eski Samsun merkez olmak üzere bugünkü Samsun şehri doğuda Çınarlık beldesinden batıda Taflan'a kadar yaklaşık 50 km uzunluğa ve Ankara yolundan içeri yaklaşık 20 km derinliğe sahip, alansal olarak oldukça geniş bir yüzeye yayılmış, geleceğe ümitle bakan 500.000 nüfuslu büyük bir şehirdir.

Fotoğraflardaki Samsun

Samsun'da geçmişten günümüze ayakta kalan eserlere bakıldığında bunların çoğunlukla Osmanlı dönemine ait olduğu, özellikle de Osmanlı'nın son döneminde inşa edilen eserler oldukları dikkati çekmektedir. Karadeniz'de ticaretin gelişmesi ve Samsun'un önemli bir liman kenti haline gelmesine paralel olarak özellikle

19. Yüzyıl'ın ikinci yarısından itibaren şehrin büyümesine bağlı olarak değişik amaçlara uygun çok sayıda bina inşa edilmiştir. Bu eserlerin bir kısmı Türk-İslam kimliğini taşıırken bir kısmı da Levanten mimarisinin izlerini yansıtmaktadır. Özellikle tütün ticareti, işlenmesi ve ihracatı şehirde bu iş kolunda bir canlılık meydana getirdiği için, buna uygun depo ve antrepolar inşa edilmiş, limanın kapasitesi arttırılmış, yine buna bağlı olarak peş peşe yabancı konsolosluklar ve bankalar açılmıştır. Kentte giderek artan canlılığa bağlı olarak askerî, idarî, ekonomik, sosyal ve kültürel tesisler de çoğalmıştır.

1869 yılında meydana gelen yangın kentte büyük bir tahribata yol açmıştır. Yangından sonra Fransa'dan getirilen bir mimara kent planı yeniden hazırlanmış, bu plana göre, şehirde birbirini dik olarak kesen cadde ve sokak sistemi içinde çoğunluğu iki katlı kâgir binalardan oluşan evler ve diğer kamu binaları inşa edilmiştir. Daha sonra özellikle II. Abdülhamit döneminde kentteki imar faaliyetlerine büyük önem verilmiş, bir kısmı bu albüme yer alan eserler o dönemde inşa edilmiştir.

Fotoğraflarda yer alan eserlerin buldukları yerlere dikkatle bakıldığında

bunların büyük kısmının kentin merkezinde, özellikle liman çevresinde yer aldıkları görülür. Belediye Sarayı, Büyük Camii ve Saat Kulesi başta olmak üzere bankalar, çeşmeler, okullar ve diğer ibadethaneler daha çok bu kesimdedir.

Sonuç

Bilindiği gibi, Türkiye'deki şehirler de gelişmekte olan ülkelerdekine benzer şekilde hızla değişmekte, modernlik adı altında kimliğinden uzaklaşıp başka şehirlere benzeyerek sıradanlaşmaktadır. Fakat çağdaş dünyada hızla önem kazanan kültürel kimlik ve bunun kentlere yansması sonucu ortaya çıkan kültürel miras kavramı günümüz modern şehirlerini tekrar aslı unsurlarına geri götürmekte, aynılaşmak ve sıradanlaşmak istemeyen kentler bu yolla dünyada kendilerine daha saygın bir yer edinmek istemektedirler. Elinizdeki bu albüm Samsun kentinin özellikle mimarî alandaki kültürel zenginliklerini ön plana çıkartarak Samsun'u herhangi bir şehir değil, sadece Samsun olarak anılmasını sağlamak hedefiyle hazırlanmıştır. Bir diğer amacımız ise çok hızlı bir değişim geçiren Samsun'un elinde kalan son eserleri tanıtmak, bu yolla kültürel kimlik ve bilincin ortaya çıkartılması ve yaşatılmasını sağlayarak,

şehrimizi dünyada ve ülkemizde hızla gelişen kültürel miras kavramı içinde Tarihi Kentler Birliği'nin bir üyesi haline getirmektedir.

GEÇMİŞTEN GELECEĞE

SAMSUN ALBÜMÜ - I -

(OSMANLI DÖNEMİ)

SAMSUN BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ KÜLTÜR YAYINLARI

10